

MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII
Universitatea Națională de Muzică din București

TEZĂ DE DOCTORAT
O perspectivă transdisciplinară
asupra educației muzicale în adolescență

- Rezumat -

Conducător de doctorat:

Prof. Univ. Dr. DHC Adrian Iorgulescu

Doctorand:

Roșca (Matei) Mirela-Larisa

2020

Preocupările cercetărilor din ultimii ani se concentrează tot mai mult pe creșterea calității vieții umane. Aflat în căutarea unor răspunsuri, omul își îndreaptă atenția spre domenii cât mai variate, astfel încât să găsească soluții la probleme complexe ale vieții și ale lumii în care ne aflăm.

Prezenta lucrare „O perspectivă transdisciplinară a educației muzicale în adolescență”, aduce în prim plan un subiect sensibil în societatea românească actuală, educația persoanei și a societății. Acesta este tratat din perspectiva fenomenului sonor în încercarea de a identifica atât influențele pe care discursul muzical le exercită asupra tinerilor, cât și anumite modalități prin care se poate realiza o educație muzicală de calitate care să răspundă nevoilor specifice adolescenței.

Numeroasele studii despre efectele muzicii asupra omului se concentrează asupra vârstelor mici. Având în vedere faptul că adolescența este o perioadă sensibilă marcată de evenimente esențiale pentru devenirea unei persoane, acum făcându-se trecerea către vârsta adultă, se impune un interes mai mare din partea specialiștilor față de acest subiect. Să nu uităm că activitățile muzicale ajung să ocupe o pondere mult crescută în preocupările adolescenților în raport cu cele ale persoanelor aflate la alte vârste. Muzica poate fi considerată o adevărată hrană pentru spiritul uman, nutritivă sau, dimpotrivă, toxică, în funcție de calitatea sa. Au tinerii resursele necesare pentru a discerne? Cum putem optimiza beneficiile oferite de fenomenul sonor?

Sistemul educațional românesc este adeseori învinuit că nu asigură o pregătire temeinică pentru viață. Educația monodisciplinară specifică învățământului nostru pune accent pe competențe dintr-un anumit domeniu, fără a ține seamă și fără a conecta realizările din alte domenii de cunoaștere. Uneori, volumul mare de informații pe care elevii sunt nevoiți să le asimileze îi împiedică să realizeze legături în vederea înțelegerii unitare a lumii înconjurătoare și a vieții, ducând la pierderea de sens. Pluridisciplinaritatea permite cunoașterea din mai multe puncte de vedere, însă nu asigură o înțelegere profundă a fenomenelor și a realității. Cercetările recente în domeniu recomandă abordarea integrată a conținuturilor învățării, stimulând cunoașterea și cercetarea științifică în context inter- și transdisciplinar, fapt ce ajută la formarea unor personalități inovatoare și creative, capabile de a propune noi soluții.

Pătrunderea unor fenomene atât de complexe precum cel sonor sau cel educativ, urmărind unitatea cunoașterii, impune un nou mod de a privi lumea înconjurătoare, atât pe

orizontală, interdisciplinar, cât și pe verticală, transdisciplinar, receptiv la interacțiunea mai multor „niveluri de Realitate”, depășind limitările rigide și deplasând accentul pe conștientizare, pe cooperare, pe gândirea critică și creativă în vederea adaptabilității și interpretării diverselor evenimente.

Considerată de Beethoven „graiul sufletului” sau „revelație mai înaltă decât înțelepciunea și filozofia”, muzica este strâns legată de prezența omului încă din cele mai vechi timpuri. Există chiar teorii conform cărora însuși „pământul nostru s-a născut din cântul Universului”¹. „La început era Cuvântul și Cuvântul era la Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvântul. ... Toate prin El s-au făcut. ... Întru El era viață și viața era lumina oamenilor”². Astfel începe Evanghelia după Ioan, termenul original pentru *cuvânt* fiind *logos*, unii considerând că se traduce mai potrivit prin *sunet* sau *cânt*. Astfel, Creatorul este un „cânt infinit”, iar creația „o cristalizare a acestui cânt”³.

Acest punct de vedere aparține și gândirii lui Pitagora încă din secolul V î.Hr. El susținea că structura muzicii ar explica structura Universului. Mai mult, a emis conceptul de muzică a sferelor. Corpurile cerești, în funcție de mărime și de viteza cu care se deplasează generează vibrații care dau naștere unei simfonii pe care nu o percepem, dar la care suntem conectați material, mental și spiritual. Astfel, prin muzică „se leagă finitul de infinit”⁴, reflectând foarte bine profilul spiritual al unei societăți.

Data fiind această abordare, de-a lungul timpului s-a urmărit educarea societății prin muzică. Dovadă stau marile sisteme de educație în care muzica are un rol esențial. Grecia Antică avea ca ideal „Kalokagathia”, adică omul dezvoltat armonios din punct de vedere fizic și intelectual, cu morală „înaltă”, apreciind frumosul, bucuria de a trăi și participând activ la viața socială. Platon, unul dintre marii filozofi ai timpului, pune accent pe valoarea educativă a muzicii care avea menirea de a înnobila omul din punct de vedere moral. Această perspectivă a fost abordată de anumite societăți cu diferite localizări geografice și temporale, într-o măsură mai mare sau mai mică. Odată cu autonomizarea artelor, dimensiunea morală și educativă a muzicii pălește în fața celei estetice, „arta aflată în slujba omului” se transformă

---

¹ Dorothee KOEHLIN de BIZEMONT: *Magia vindecării prin muzică*, Pro Editură și Tipografie, București, 2005 (1994), p. 29

² *Biblia sau Sfânta Scriptură, Evanghelia după Ioan*, Capitolul 1, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, p. 1204

³ Dorothee KOEHLIN de BIZEMONT, *op.cit.*, p. 29

⁴ *Ibidem*, p. 55.

treptat în „arta pentru artă”. Cum pregătim generația tânără să facă față repercusiunilor acestei schimbări de paradigmă?

Un posibil răspuns se află în educație. Înțelegerea profundă și corectă a fenomenului muzical în toată complexitatea lui constituie o premisă esențială în stabilirea unor strategii educaționale. Tocmai de aceea, capitolul I intitulat „Transdisciplinaritatea, ca metodologie de cercetare și ca viziune asupra educației muzicale”, se concentrează pe fixarea principalelor repere ale acestei metodologii și viziuni asupra vieții care pot plasa educația muzicală în sisteme semnificante mai ample astfel încât aceasta să ajute la rezolvarea anumitor probleme specifice vârstei adolescente.

În primul capitol, atenția se concentrează asupra transdisciplinarității, de la apariția termenului până la evenimente de mare însemnătate pentru comunitatea gânditorilor transdisciplinari, atât pe plan internațional cât și național. Clarificarea noțiunii de transdisciplinaritate are loc prin raportarea la alte concepte alături de care aceasta ar putea fi alăturată: integrare, mono-/intra-, multi-/pluri- și interdisciplinaritate.

Se încearcă pătrunderea sensului acestui termen prin prezentarea a două perspective ale specialiștilor:

1. cea a psihologilor și a pedagogilor din grupul de cercetare UNESCO ce asociază termenul cu organizarea conținuturilor învățământului, transdisciplinaritatea fiind considerată etapa cea mai înaltă a integrării curriculare. Sunt prezentate în acest sens ideile celui care poate fi considerat reprezentantul grupului mai sus amintit, Louis D'Hainaut.
2. cea a oamenilor de știință din cadrul CIRET care se referă la transdisciplinaritate ca la o filozofie a științei, ca la o nouă viziune asupra lumii, asupra naturii și asupra realității, fiind prezentată metodologia lui Basarab Nicolescu.

Chiar dacă fiecare abordare aduce argumente diferite, ambele încearcă soluționarea unor probleme asemănătoare și urmăresc aceeași finalitate, aceea a integralității, a formării omului complet.

Cercetarea se axează pe ideea de bază a noii viziuni transdisciplinare conform căreia legătura dintre subiect și obiect este una indestructibilă, propunând în acest sens ființa umană ca centru al demersului educativ. Punctul de plecare îl constituie cei patru piloni ai educației identificați în raportul Comisiei internaționale pentru educație în secolul XXI, prezidată de Jacques Delors, comisie formată la inițiativa Directorului General al UNESCO. Apoi, se

urmărește atât identificarea acelor nevoi specifice perioadei adolescenței cât și modul în care activitățile muzicale pot ajuta la satisfacerea lor astfel încât să se ajungă la crearea idealului transdisciplinar, omul deplin. Sunt prezentate caracteristicile de dezvoltare ale adolescentului în raport cu anumite activități muzicale.

Capitolul al doilea aduce informații din domeniul neuroștiințelor care pot ajuta la o înțelegere mai profundă a rolului pe care muzica îl are în viața adolescentului. Conectarea educației muzicale la acest domeniu duce la o extindere a perspectivei asupra procesului educativ, astfel încât, acesta din urmă să aibă ca finalitate formarea adolescenților ca persoane sănătoase și echilibrate, utile lor și celor din jur. După ce sunt delimitate disciplinele care fac parte din domeniul neuroștiințelor, următorul subcapitol face o prezentare a creierului uman, a modului în care el funcționează și a ariilor cerebrale implicate în procesarea muzicii.

Sunt prezentate principalele transformări cerebrale care au loc în perioada adolescenței, precum și caracteristicile esențiale ale comportamentului tinerilor, stimulate de acestea: căutarea noului, implicarea socială, intensitatea emoțională crescută și explorarea creativă. Având ca punct de plecare cele patru caracteristici, s-a încercat înțelegerea anumitor aspecte referitoare la consumul muzical și la dezvoltarea prin muzică a anumitor abilități menite să ajute la coordonarea și echilibrarea lumii interioare personale cu a celorlalți: introspecția, empatia, integrarea. Pentru că emoțiile au un rol important în viața adolescentului, sunt urmărite conexiunile dintre acestea și desfășurarea activităților muzicale. În strânsă legătură cu emoțiile se manifestă o altă capacitate umană esențială pentru viața noastră socială, empatia, fără de care pot apărea cu ușurință comportamente de risc. Înțelegerea emoțiilor, a trăirilor și a gândurilor celui alt ca și cum ar fi ale propriei persoane este cu atât mai importantă în adolescență cu cât, în aceasă perioadă are loc dezvoltarea accentuată a vieții afectiv-emoționale și sociale. Muzica poate fi o formă prin care tinerii empatizează. Descifrarea trăirilor celui alt se poate face în cheia preferințelor muzicale generale sau de moment. Varietatea emoțiilor cuprinse în fascinanta artă a sunetelor, accesul tinerilor la aceasta într-un mod sistematic și orientat printr-o educație corectă și echilibrată reprezintă un plus în formarea inteligenței lor emoționale. Identificarea stărilor, trăirilor din lucrările muzicale sau cartografierea afectivă a muzicii la care este expus adolescentul îmbogățește repertoriul emoțional al acestuia ajutându-l la gestionarea eficientă a vieții interioare, dar și a celei sociale.

O altă chestiune de mare importanță în perioada adolescenței este conturarea identității și a conștiinței de sine, proces în care memoria joacă un rol esențial. În formarea și accesarea amintirilor un factor esențial îl constituie emoțiile. Influența fenomenului sonor asupra vieții emoționale a tinerilor face ca activitățile muzicale să aibă un rol esențial în formarea imaginii despre sine și despre lumea înconjurătoare.

Efectele pe care expunerea la muzică le poate avea nu se rezumă la cele enunțate mai sus. Nenumărate studii asociază în mod pozitiv practicarea muzicii cu dezvoltarea atenției și a abilităților lingvistice, matematice și spațiale. Cercetările au relevat faptul că ascultarea muzicii în timpul anumitor activități poate avea efecte asupra calității muncii, productivității, învățării și creativității.

Întrucât în societatea contemporană anumite tipuri de muzică au devenit parte integrantă din cotidianul sonor al adolescentului, expunerea făcându-se atât cu intenție, cât și involuntar, se impune pe de o parte, o analiză mai atentă a proceselor care au loc în interiorul creierului în anumite condiții și pe de alta, înțelegerea structurii psihicului uman și a dinamicii dintre cele trei niveluri ale sale astfel încât să se obțină mai multe informații referitoare la influența audițiilor muzicale asupra tinerilor. Se oferă o nouă perspectivă în care educația muzicală poate contribui la modelarea comportamentală și la formarea echilibrată și armonioasă a adolescenților.

Tot în cadrul capitoului secund sunt prezentate mai multe teorii referitoare la conștiința umană. Corelarea acestora cu studii și cercetări în domeniul educației, neuroștiințelor și medicinei a relevat faptul că muzica reprezintă un factor care contribuie la modelarea conștiinței tinerilor. Totodată, ea poate contribui la păstrarea calităților minții adolescente și cultivarea lor pe durata întregii vieți. Chiar dacă se consideră că totul a fost decis în copilărie, conform studiilor în neuroștiințe, și în perioada adolescenței au loc transformări importante care necesită prezența muzicii în viața persoanei sub o formă sistematică și organizată în măsură a-i furniza instrumentele de care are nevoie pentru auto-reglarea emoțională, pentru dezvoltarea creativității atât de necesară în viitor, pentru dezvoltarea regiunilor care țin de procesul decizional, de procesul relațional cu sine și cu ceilalți.

Astfel, se impune o reevaluare și o recalibrare a perspectivei asupra disciplinei educației muzicale pe care o au actorii interesați. Viziunea transdisciplinară afirmă legătura indestructibilă dintre subiectul și obiectul cunoașterii. Aproximarea de acest concept impune

reconsiderarea factorului subiectiv, a adolescentului direct implicat în propria formare. Capitolul al III-lea își propune cartografierea universului muzical al adolescentului prin intermediul unui chestionar, urmărindu-se patru direcții de cercetare:

- creionarea unui posibil profil al adolescentului;
- identificarea unor elemente definitorii ale experiențelor muzicale în această perioadă;
- preferințele muzicale ale adolescentului și implicațiile lor;
- perspectiva elevilor asupra educației muzicale ca disciplină în învățământul general.

În urma aplicării chestionarului și a prelucrării datelor, s-au formulat următoarele concluzii:

1. Întrucât timpul de expunere adolescenților la muzică este unul îndelungat și se remarcă anumite obiceiuri de audiție care pot dăuna, se impune o mai mare atenție în educația muzicală cu privire la aceste aspecte și reflectarea asupra unor posibile soluții ale acestei probleme;
2. Se impune o mai bună cunoaștere a muzicilor pop, hip-hop / rap și rock de către cei care inițiază un demers educativ datorită faptului că sunt printre cele mai accesate de către adolescenți;
3. Muzica populară și cea religioasă, specii muzicale cu potențial în formarea conștiinței naționale, sunt printre cele mai evitate de tineri. Totuși, aceștia din urmă se apropie de folclorul românesc prin anumite prelucrări, ceea ce oferă posibilitatea inițierii unor strategii didactice menite să apropie tânăra generație de tipurile de muzică amintite;
4. Prejudecățile muzicale există în rândurile adolescenților, iar preferințele muzicale pot duce la formarea endo- și exogrupurilor. De aceea se recomandă atenție la acest aspect pentru a preîntâmpina anumite fenomene și comportamente de risc (hărțuirea, izolarea, violența, sinuciderea etc);
5. Dintre artiștii români cel mai des accesați de tineri sunt cei de hip-hop, pop, rock și manele;
6. Deși într-o proporție mult mai mică, muzica cultă se regăsește în mediul muzical al adolescentului;
7. Piese audiate de tineri tratează problemele actuale cu care se confruntă tânăra generație: comportamentele de risc, problemele relaționale, iubirea etc.
8. Tinerii apelează la muzică și prin intermediul experiențelor virtuale ale jocurilor;
9. Mare parte dintre elevii interesați sunt conștienți de utilitatea, chiar necesitatea educației muzicale, dar reclamă anumite schimbări;

10. Printre activitățile muzicale cele mai preferate de adolescenți sunt cele de audiție muzicală, de echilibrare, de socializare;
11. Este necesară o mai mare comunicare între tineri și adulți, elevi și profesori după niște repere oferite de factorii decizionali;
12. Adolescenții au nevoie de „călăuze” care să îi ajute în dezvoltarea unei gândiri critice atât de necesară pentru a discerne ce e bine pentru ei și ce nu;
13. Prioritatea profesorului de educație muzicală din învățământul general nu ar trebui să fie conținuturile în sine, ci pregătirea elevului pentru viață prin intermediul acestora, formarea lui ca om echilibrat emoțional, intelectual și fizic, integrat în sine și în lumea înconjurătoare, îndreptat spre creație și partaj.

Pe baza acestor concluzii și a informațiilor obținute în primele două capitole ale lucrării, au fost formulate direcțiile metodice cuprinse în capitolul al IV-lea, menit să ajute la înprospătarea strategiilor didactice. Sunt avute în vedere următoarele aspecte:

- Redefinirea rolului educației muzicale în învățământul românesc general;
- Elevul și dezvoltarea sa prin activități muzicale precum: cântul în ansamblu, cântul solistic, audiția și creația;
- Deschiderile transdisciplinare ale curriculumului educației muzicale din învățământului general românesc;
- Câteva idei urmărite în elaborarea manualului de educație muzicală;
- Unele modalități de raportare la activitățile muzicale din timpul lecției;
- Trăsături ale profesorului de educație muzicală.

Adolescența este o etapă, pe cât de frumoasă, pe atât de dificil de abordat în toată complexitatea ei, de individul însuși și de cei din jurul său. Fenomenul muzical, deosebit de prezent în viața tinerilor are adânci implicații intra și interpersonale, grație capacității sale de a modela personalitatea și comportamentul acestora.

Astfel, muzica are un rol esențial ca principiu ordonator al spiritului uman, ajută la dezvoltarea diferitelor tipuri de inteligență, este o cale de transmitere a informației și a valorilor, precum și un important mijloc de autoreglare emoțională și comportamentală. Însă, așa cum hrana poate fi nutritivă sau dăunătoare, în funcție de calitatea sa, și muzica suportă această diferențiere. Nu orice informație transmisă prin acest limbaj este benefică tinerilor. Anumite muzici pot avea efectul contrar, pot determina destructurarea gândirii, pot influența negativ comportamentul. Emoția estetică atribuie ideilor transmise prin intermediul ei o

putere de convingere superioară celor pur raționale, efectele lor răsfrângându-se și asupra caracterului care va suferi modificări și mutații asemeni inteligenței.

Având în vedere faptul că, de cele mai multe ori, accesul la informație este rapid și fără vreo cenzură, adolescenții aflați în tumultul vârstei lor pot fi vulnerabili, fără capacitatea de a discerne valoarea muzicilor accesate. Introducerea educației muzicale în sisteme semnificante mai ample prin intermediul transdisciplinarității, ajută la schimbarea viziunii și a atitudinii față de aceasta, la formularea de noi soluții pentru problemele individului și ale societății, la responsabilizarea factorilor decizionali și a persoanei în legătură cu propria formare.